

УДК 338.22.01

Ю.В. КРАСНОЩОКОВА, аспірант кафедри економіки та маркетингу
ХНЕУ, Харків

ПЕРЕДУМОВИ СТІЙКОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ ТА РИЗИКУ

У статті вивчається категоріальний апарат інноваційної складової стійкого економічного розвитку підприємства. Особлива увага приділяється визначенню сутності понять «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес», що є базою для проведення подальших досліджень у обраній сфері.

Ключові слова: стійкий економічний розвиток підприємства, інновація, інноваційна діяльність, інноваційний процес.

Вступ. Об'єктивною необхідністю виживання суб'єктів господарювання в сучасних ринкових умовах постає їх спроможність адекватно реагувати на можливі зміни середовища. Інноваційно-орієнтована діяльність підприємства постає однією зі складових стійкого економічного розвитку підприємства. Адже визначає можливість формування як зовнішніх так і внутрішніх конкурентних переваг підприємства. Концентрація уваги на забезпеченні ефективності інноваційного процесу зумовлює, таким чином, необхідність забезпечення цілеспрямованого, зваженого, оптимального управління ним, ефективно нівелюючи негативний вплив на нього середовища.

Деталізація категоріального апарату інноваційної складової стійкого економічного розвитку підприємства дозволить розробити ґрунтовні рекомендації з ефективного управління діяльністю підприємства в умовах невизначеності та ризику. Особливої уваги потребують висвітлення питань пов'язаних з визначенням змісту понять «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес» з метою ґрунтового прийняття управлінських рішень щодо забезпечення стійкого економічного розвитку системи.

Аналіз останніх досліджень та літератури. Дослідженням сутності інновацій займалися такі відомі вчені-економісти як Й. Шумпетер, Г. Менш, К. Фрімен та Ш. Перец, Ф. Валента та ін. У роботах Р.А. Фатхутдинова, О.Б.

Лисиної, Н.А. Сафронова, Г.Я. Гольдштейна та інших розглядаються питання управління діяльністю пов'язаної з інноваціями та її місця у загальній системі управління економічною системою. Разом із тим, у науковій літературі спостерігається плюралізм думок стосовно сутності понять «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес», а також не у повному обсязі висвітлено їх роль у забезпеченні стійкого економічного розвитку системи.

Мета досліджень, постановка проблеми. Метою даного дослідження є визначення змісту понять «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес» в аспекті прийняття ґрунтовних управлінських рішень щодо забезпечення стійкого економічного розвитку системи. Дослідження передбачає використання методів аналізу та синтезу, теоретичного узагальнення, а також здійснення морфологічного аналізу понять, що вивчаються.

Матеріали досліджень. Вихідним матеріалом для здійснення означеного дослідження постають наукові здобутки у даному проблемному полі вітчизняних (Лисина, Е.Б., Бутнік-Сіверський О. та ін.) зарубіжних вчених (Фатхутдинов Р.А., Сафронов Н.А., Гольдштейн Г.Я., Твисс Б. та ін.). Розробка категоріального апарату у тому числі потребує звернення до законодавчої бази (Закон України «Про інноваційну діяльність»), міжнародних актів (Керівництво Осло), довідкової літератури, тощо.

Результати дослідження. Базовою категорією, що лежить у основі понять «інноваційна діяльність» та «інноваційний процес» є категорія «інновація». Для коректного визначення понять, що вивчаються у даному дослідженні, необхідно чітко визначити, що слід розуміти під інноваціями у контексті стійкого економічного розвитку зокрема.

З точки зору забезпечення стійкого економічного розвитку підприємства виключне значення набувають інновації, метою яких є забезпечення довгострокової конкурентоспроможності – стратегічні (довгострокові) інновації. Отримання того або іншого ефекту (що є метою для короткострокових/тактичних інновацій) є проміжним результатом, показником за допомогою якого можна виміряти поточну результативність інновації.

Головна мета впровадження означених інновацій передбачає довгостроковий термін реалізації, і полягає, перш за все, у забезпеченні виживання системи за рахунок ініційованого інноваціями розвитку. За умови ефективності розвитку досягається стійкість системи.

Таким чином, автором було запропоновано розділяти інновації на тактичні (короткострокові) – метою яких є отримання ефекту у короткостроковому періоді, та стратегічні (довгострокові) інновації. При цьому під тактичними інноваціями пропонується розуміти використання нового технічного (технологічного) рішення поставленої задачі (подолання протиріччя між бажаним та фактичним станом), який найкращим чином задовольняє існуючі потреби та забезпечує отримання економічного, соціального, екологічного та будь-якого іншого виду ефекту. Під стратегічною інновацією автор розуміє ключовий елемент забезпечення стійкого економічного розвитку системи (підприємства), що являє собою безповоротні, закономірні, спрямовані та якісні зміни, які є результатом використання нового технічного (технологічного) рішення поставленої задачі (подолання протиріччя між бажаним та фактичним станом), який найкращим чином задовольняє існуючі та перспективні потреби.

Для ініціації процесу перетворення нових технічних (технологічних) рішень у інновації потрібна активізаційна дія певної сили. Джерелом цієї сили є суб'єкт, що здійснює управлінську діяльність або по – Й. А. Шумпетеру – новатор, підприємець. Учений стверджував, що підприємець є сполучною ланкою між винаходом і нововведенням.

У науковій літературі та нормативних документах існує декілька підходів щодо визначення сутності інноваційної діяльності, зокрема її розуміють як «діяльність», «процес», «систему» або «процедуру» (табл.).

Таблиця. Результати узагальнення існуючих підходів до визначення сутності поняття «інноваційна діяльність»

процес	стратегічного маркетингу, НДДКР, організаційно-технологічної підготовки виробництва, виробництва та оформлення нововведень, їх впровадження (або перетворенню в інновацію) і поширенню в інші	[10]
--------	---	------

	сфери (дифузія), перетворення нововведення (інновації) у вигляді принципово нової або такої, що має у своїй основі нову комбінацію відомих елементів, наукову, науково-технічну розробку (в т.ч. винахід) у нововведення (інновацію) у формі реалізується на ринку продукту (пристрою, методу, послуги) з новими споживчими властивостями або сферами застосування.	[2]
діяльність	спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг;	[3]
	заходів щодо використання наукового, науково-технічного та інтелектуального потенціалу з метою отримання нового чи поліпшеного продукту або послуги, нового способу їх виробництва для задоволення, як індивідуального попиту, так і потреб суспільства в нововведеннях в цілому	[4]
система	дії і взаємодії різних методів, факторів і органів управління, що займаються науковими дослідженнями, створенням нових видів продукції, удосконаленням обладнання і предметів праці, технологічних процесів і форм організації виробництва на основі новітніх досягнень науки, техніки; плануванням, фінансуванням та координацією НТП ; вдосконаленням економічних важелів і стимулів; розробкою системи заходів з регулювання комплексу взаємообумовлених заходів, спрямованих на прискорення інтенсивного розвитку НТП та підвищення його соціально-економічної ефективності	[5]
процедура	створення та впровадження нових товарів і послуг, розробку і впровадження нових промислових технологій, які будуть основою виробничої діяльності фірми в майбутньому, а комерційна реалізація новостворених виробів (послуг) забезпечить майбутні доходи і сформує конкурентну позицію компаній	[6]

Для того, щоб зробити обґрунтований висновок стосовно правомірності вжитку того або іншого визначення необхідно чітко визначити означені дефініції.

У широкому сенсі, під «діяльністю» розуміється активна взаємодія з навколишньою дійсністю, у ході якої суб'єкт цілеспрямовано впливає на об'єкт і задовольняє у такий спосіб свої потреби [7]. Таким чином, при використанні категорії «діяльність» підкреслюється її уособлений характер, тобто імпульс надходить від певного суб'єкта. Ситуація знаходить свій розвиток завдяки здійсненню певного впливу на неї. У такий спосіб проявляється залежність від волі цього суб'єкта. Крім того, слід підкреслити, що здійснення впливу повинно мати цілеспрямований характер, у іншому випадку витрачені зусилля можуть бути марними. Враховуючи сучасні ринкові умови, яким властивий високий

рівень невизначеності та ризику, а також зміст покладений в основу поняття «інновація», у якості означеної мети доцільно визначити забезпечення ефективного економічного розвитку та стійкості системи.

Якщо використовувати категорію «процес» («хід, розвиток якогось явища, послідовна зміна станів у розвитку чого-небудь» [8]), мова йде про результат цього впливу, розвиток ситуації, якій було задано траєкторію руху. Акцентується увага на способі функціонування об'єкта, змінах у ньому.

Використання категорії «система» («сукупність взаємодіючих між собою відносно елементарних структур або процесів, об'єднаних у єдине ціле виконанням деякої спільної функції, незвідної до функції її компонентів» [9]) свідчить про наступне: для ефективного здійснення впливу необхідна розробка комплексу заходів, які у сукупності повинні становити інтегральну структуру.

При вживанні категорії «процедура» (встановлений спосіб здійснення діяльності або процесу) уточнюється спосіб здійснення дій.

Таким чином, з точки зору забезпечення життєздатності та конкурентоспроможності системи (підприємства) у довгостроковій перспективі інноваційну діяльність автором пропонується розглядати як цілеспрямоване систематичне використання суб'єктом (новатором) ресурсів, з метою здійснення спрямованих та якісних змін – отримання нового технічного (технологічного) рішення поставленої задачі (задоволення ринкової потреби), що забезпечить стійкий економічний розвиток системи.

Інноваційну діяльність можна розглядати як складову загального управління системою - підприємством, яке повинно здійснюватися, перш за все, згідно із загальними принципами управління.

Взаємопов'язаним з поняттям «інноваційна діяльність» є поняття «інноваційний процес». Вчений-економіст Б. Твісс стверджував, що інноваційний процес є єдиним у своєму роді процесом, який поєднує науку, техніку, економіку, підприємництво та управління у єдине ціле для одержання суттєвих ефектів і кращого задоволення суспільних потреб [10]. Англійський вчений Р. Крейтнер у якості сутності інноваційного процесу визначив

систематичний розвиток і практичне відпрацювання нових ідей [11]. У цьому визначенні обґрунтовано підкреслено безперервний характер здійснення процесу. Схожої точки зору дотримується вчений-економіст В.П. Соловйов, який під інноваційним процесом розуміє процес перетворення ідей в нову (вдосконалену) продукцію, що користується попитом на ринку [12].

У запропонованому вченим О. Бутніком-Сіверським визначенні, зміст поняття конкретизується та визначається як послідовність дій, направлених на продукування ідей імовірного нововведення, маркетинг інновацій, виробництво, продаж і поширення цього нововведення, оцінка ефективності інновацій [13]. Визначення інноваційного процесу, що були наведені, за своїм змістом є подібними до визначення поняття інноваційної діяльності. Однак ці поняття слід розрізняти. Якщо інноваційна діяльність являє собою цілеспрямований вплив суб'єкта (новатора), то інноваційний процес є «відгуком» цього впливу, його результатом: зміною станів об'єкта впливу (нового технічного або технологічного рішення), зміною його форми. У процесі здійснення інноваційної діяльності суб'єкт має можливість контролювати ситуацію, в свою чергу, інноваційний процес може сприяти подальшому самостійному розширенню інноваційних втілень у конкурентів у випадку недостатнього захисту досягнутих перетворень. Це підтверджує той факт, що у одному із міжнародних методологічних стандартів «Керівництво Осло» [14], прийнятому країнами Північної Європи за сприяння Фонду розвитку промисловості, та багатьох інших наукових джерелах у якості складової інноваційного процесу виділяється дифузія – подальше поширення знань у інші сфери суспільного життя не залежно від волі початкового ініціатора створення інновації. Якщо розглядати інноваційний процес з точки зору його ролі у забезпеченні життєздатності системи у довгостроковій перспективі, важливою рисою є перевага в ринковій боротьбі з конкурентами за рахунок пріоритетної пропозиції ринку товару (послуги) з новими властивостями, що дає можливість стійкого розвитку підприємства як системи.

Керуючись цією логікою, на думку автора, з позицій стійкого розвитку, під інноваційним процесом слід розуміти свідомо ініційовану послідовну зміну стану ресурсів, на шляху їх перетворення у нові технічні/технологічні рішення для подальшого цільового використання отриманих результатів, з метою забезпечення ефективного економічного розвитку системи та, як наслідок, її економічної стійкості.

Визнаючи той факт, що інноваційний процес є «ядром» стійкого економічного розвитку підприємства як системи, однією з головних задач, що постає перед підприємством, є обґрунтоване стратегічне планування інноваційної діяльності як складової частини загальної стратегії розвитку, забезпечення бажаного рівня ефективності інноваційної діяльності в умовах ризику та невизначеності, а саме – убезпечення. Таким чином, напрямом подальших досліджень є розробка теоретико-методичної бази убезпечення інноваційного процесу на підприємстві.

Висновки. Підводячи підсумки, слід відзначити, що у статті набув подальшого розвитку категоріальний базис інноваційної складової стійкого економічного розвитку економічної системи; розкрито зміст та роль інноваційного процесу та інноваційної діяльності у забезпеченні стійкого економічного розвитку підприємства, що дозволило сформулювати рекомендації стосовно управління інноваційною складовою в умовах невизначеності та ризику.

Список літератури: 1. *Фатхутдинов Р.А.* Стратегический маркетинг. - М.: Бизнес-школа "Интел-Синтез", 2000. - 640 с. 2. *Лисина, Е.Б.* Вопросы правового регулирования инновационной деятельности в странах СНГ [Электронный ресурс] / Режим доступа: http://iee.org.ua/files/alushta/42-lisina-voprosy_pravovogo.pdf. 3. Закон України «Про інноваційну діяльність» (№ 40-IV від 04.07.2002 р.) // Урядовий кур'єр. Орієнтир, 2002. – № 143. – С. 1–7. 4. *Сафронов Н.А.* Экономика предприятия: Учебник/ Под ред. проф. Н.А. Сафронова. - М.: «Юристъ», 1998.-584 с. 5. *Инновационный менеджмент: Учебно-методичес ие материалы.* / Автор-сост. *А.Н. Алексеев.* 2-е издание, переработанное и дополненное. – М.: МИЭМП, 2008. – 48 с. 6. *Гольдштейн Г.Я.* Стратегический инновационный менеджмент. – Таганрог: ТРТУ, 2004. – 417 с. 7. Педагогический энциклопедический словарь / гл. ред. *Б.М. Бим-Бад.* – 3-е изд. - М.: Большая Рос. энциклопедия ,

2009. – 528 с. **8.** Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / С. Ожегова, Н.Ю. Шведова. - М.: ИТИ Технологии, 2006. – 944 с. **9.** Еремин А.Л. Ноогенез и теория интеллекта/ А.Л. Еремин. – Краснодар: СовКуб, 2005. – 356 с. **10.** Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями: Сокр.пер. с англ / Б. Твисс. – М.: Экономика, 1989. – 271 с. **11.** Kreitner R. Management / R. Kreitner. – Boston Houghton Mifflin Company, 1989. – 173 p. **12.** Словьев В.П. Инновационная деятельность как системный процесс в конкурентной экономике (Синергетические эффекты инноваций) / В.П. Словьев. — Киев: Феникс, 2006. — 560 с. **13.** Бутнік-Сіверський О. Трансформація інтелектуальної власності в інноваційний продукт / О. Бутнік-Сіверський // «Інтелектуальний капітал», № 5, 2003. – С. 3-12. **14.** Oslo Manual. Guidelines for Collecting and Interpreting Innovation Data. 3rd edition. A Joint Publication of OECD and Eurostat. OECD/EC, 2005 (Руководство Осло. Рекомендации по сбору и анализу данных по инновациям. 3-е изд., совместная публикация ОЭСР и Евростата / Пер. на рус. яз. — М.: ГУ «Центр исследований и статистики науки», 2006. — 192 с.

УДК 338.22.01

Ю.В. КРАСНОЩЕКОВА, аспирант кафедры экономики и маркетинга
ХНЭУ, Харьков

ПРЕДПОСЫЛКИ УСТОЙЧИВОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ В УСЛОВИЯХ НЕОПРЕДЕЛЕННОСТИ И РИСКА

В статье изучается категориальный аппарат инновационной составляющей устойчивого экономического развития предприятия. Особенное внимание уделяется определению сущности понятий «инновационная деятельность» и «инновационный процесс», что представляет собой базу для осуществления дальнейших исследований в выбранной сфере.

Ключевые слова: устойчивое экономическое развитие, инновация, инновационная деятельность, инновационный процесс

UDK 338.22.01

Y.V. Krasnoshchokova, postgraduate, department of economic and marketing
HNEU, Kharkiv

PREREQUISITES FOR SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE ENTERPRISE AT UNCERTAINTY AND RISK

The categorical apparatus of innovative component of enterprise sustainable economic development is researched in this article. Special attention is paid to defining the essence of the concepts of "innovation activity" and "innovation process", which forms the basis for further researches in chosen area.

Keywords: sustainable economic development, innovation, innovative activity, innovative process